

BUITEN

9^E JAARGANG N^O. 16

ZATERDAG 17 APRIL 1915.

Foto C. Steenbergh.

HET STADHUIS TE HAARLEM MET DEN DEZER DAGEN VOLTOOIDEN TOREN,
GEBOWD NAAR HET MODEL VAN DEN IN 1772 WEGENS BOUWVALLIGHEID
AFGEBROKEN TOREN.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES

INHOUD:

VADERTJE LANGBEEN, DOOR JEAN WEBSTER (16)	BLZ. 182
DE NIEUWE TOREN VAN HAARLEM'S STADHUIS, MET ILLUSTRATIE.	BLZ. 181 EN 183
PAN, (GEDICHT), DOOR JOANNES REDDINGIUS.	BLZ. 183
HET KASTEEL HAAMSTEDE, DOOR D. V., GEÏLLUSTR.	BLZ. 184—187
WORDT ROTTERDAM HAAGSCH? DOOR HAGANUS.	BLZ. 185
EEN AANBEVELENSWAARDIG RUSTIG ZOMERVERBLIJF, DOOR L.	„ 188
BIJ HET EINDPUNT DER NIEUWE TRAMLIJN OP SCHOUWEN, DOOR D. V., GEÏLLUSTREERD.	BLZ. 188—191
BELGISCHE VLUCHTELINGEN IN EEN GRONINGSCH DORP, DOOR R.	BLZ. 190
EEN PRACHTIGE SERRE-VAREN, DOOR E. TH. W., GEÏLL.	„ 192

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74-76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelyk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een avertereeder doet.

VADERTJE LANGBEEN.

door JEAN WEBSTER.

(16) (Geautoriseerde vertaling uit het Engelsch).

Lock Willow.
4 April.

LIEFSTE Vadertje,
Heb je het poststempel wel gezien? Ja, het is zoo, we zijn op Lock Willow! Sallie en ik vereeren deze plaats met onze tegenwoordigheid gedurende de Paaschvacantie. Wij meenden, dat dat het beste was, dat we in onze vacantie doen konden. We waren beiden op en top zenuwachtig geworden en konden het niet langer in Fergusson Hall uithouden. En als je in zoo'n toestand verkeert, is het een straf, om met 400 meisjes in één zaal te eten. Er is dan zooveel lawaai, dat je niet met het meisje tegenover je kunt spreken als je beide handen niet voor je mond houdt en hard schreeuwt. Heusch waar!
We hollen de heuvels op en af en lezen en schrijven en hebben hier een heerlijke, rustige tijd. Dezen morgen beklommen we den Sky Hill. Je weet wel, de berg, waar Jongeher Jervie en ik eens ons avondeten hebben klaargemaakt. Ik kon nog de plek ontdekken, waar de rots door den rook van ons vuur heelemaal zwart was geworden. Het is toch vreemd, dat sommige plekken je dadelijk aan bepaalde menschen herinneren. Je kunt er niet langs, zonder aan ze te denken. Ik voelde me erg verlaten zoo zonder hem, net twee minuten lang.

Wat denk je wel, dat mijn laatste werk is, Vadertje? Je zult wel gaan denken, dat ik onverbeterlijk ben. Ik schrijf een boek! Drie weken geleden begon ik ermee en ik schiet er heerlijk mee op. Ik ben nu eindelijk achter het geheim gekomen. Jongeher Jervie en die uitgever hadden gelijk. Je schrijft het best, wanneer je het over dingen hebt, die je door en door kent. En dezen keer heb ik het over iets, waarvan ik zeker weet mee te kunnen spreken. Raad eens wat! Het John Grier Home! En het wordt goed, Vadertje. Ik geloof het beslist. Tot op de kleine, onbelangrijke, alledaagsche dingetjes toe. Ik ben nu een realiste. Ik heb de romantiek er aan gegeven. Daartoe zal ik later nog wel terugkeeren, wanneer mijn eigen avontuurlijke toekomst begint.

Dit boek zal ik nu afmaken ook, en dan wordt het uitgegeven. Je zult het zien! Als je vurig naar iets verlangt en maar volhoudt, blijft volharden, dan zet je je zin toch door op den duur. Ik heb nu al vier jaar lang getracht een brief van jou te ontvangen en ik geef den moed nog altijd niet op.

Nacht Vadertje!

(Ik vind het prettig 'je „Vadertje” te noemen. Het klinkt zoo aardig, vertrouwelijk!)

Je je liefhebbende
Judy.

P.S. Ik vergat nog je nieuws van hier te vertellen. En het is toch werkelijk erg wanhopig nieuws. Lees maar niet verder als je niet tot tranen toe geroerd wilt worden.

Arme, oude Grover is dood! Hij was zoo zwak, dat hij niet meer kon eten en ze moesten hem daarom wel dood schieten.

Negen kuikens zijn laatst door een wezel of een bunzing of een rat om het leven gebracht.

Een van de koeien is er ziek en we hebben den veearts uit Bonnyrigg Four Corners laten komen. Amasai moest den heelen nacht opblijven om de koe lijnzaadolie en whisky te geven, maar we hebben er een zwaar hart over of die arme, zieke koe wel iets anders dan lijnzaadolie te proeven heeft gekregen.

Sentimenteele Tommy (de schildpad) is spoorloos verdwenen. We zijn bang, dat hij in een val terecht is gekomen.

Er is toch een macht verdriet op de wereld.

17 Mei.

Lieve Vadertje Langbeen,

Dit wordt maar een erg kort briefje want mijn schouders doen al pijn bij het gezicht van een pen. Ik heb den heelen dag gedurende de colleges aantekeningen moeten maken, den heelen avond aan mijn novelle geschreven en dat is toch werkelijk wat al te veel.

Woensdag over drie weken is er promotiedag. Ik hoop, dat je dan zult komen en kennis met me zult maken. Heusch Vadertje, ik zal je gaan haten als je zelfs dan niet komt opdagen. Julia noodigt Jongeher Jervie uit, omdat hij familie van haar is, en Sallie Jimmie McBride, ook omdat hij familie van haar is, maar wien kan ik in 's Hemelsnaam uitnoodigen? Alleen jou en juffrouw Lippett en haar wil ik niet zien. Kom dus alsjeblieft!

Dag lieveling, ik heb zoo'n schrijfkrimp, dat ik het maar niet langer maak.

Judy.

Lock Willow.
19 Juni.

Lieve Vadertje Langbeen,

Het werk is volbracht. Mijn opleiding is teneinde. Mijn diploma ligt in de bovenste la van mijn kast bij mijn twee mooiste japonnen. De promotiedag verliep als gewoonlijk met een paar regenbuien op onheilspellende oogenblikken. Dank je voor je rozeknopjes. Ze waren schattig. Van Jongeher Jervie en van Jimmie kreeg ik rozen, maar ik heb de hunne in het water laten staan en droeg jouw bloemen bij den rondgang van de Seniors.

Hier zit ik nu weer op Lock Willow voor de zomermaanden, misschien wel voor altijd. Het leven is hier goedkoop, de omgeving rustig en zeer geschikt voor een letterkundig leven. Wat kan een worstelende schrijfster nog meer verlangen. Mijn boek maakt me gek. Ik denk er elk wakend oogenblik aan en droom er nog 's nachts van bovendien. Alles wat ik verlang is rust en vrede en een macht tijd om te werken, onderbroken door krachtige maaltijden.

Jongeher Jervie komt ook voor een week of zoo in Augustus en Jimmie McBride wil dezen zomer ook even komen aanwippen.

Hij is geïnteresseerd bij de een of andere onderneming en reist nu, om aan de verschillende banken obligaties te verkoopen. Hij wil nu „The Farmers National” te Corners en mij op dezelfde reis vereenigen.

Je ziet dus, dat we hier op Lock Willow geen gebrek aan bezoekers hebben. Ik had verwacht, dat je ook eens langs zoudt komen met je auto, maar ik weet nu al, dat mijn wenschen in verband met jou toch hopeloos zijn. Toen ik zag, dat je zelfs niet op mijn promotiedag was overgekomen, verbande ik je voor altijd en eeuwig uit mijn hart.

Judy Abbott A. B.

(A.B. afkorting van Artium Baccalaureus, dat is de eerste academische graad na drie jaar studie en examens)

24 Juli.

Liefste Vadertje Langbeen,

Is het niet heerlijk te kunnen werken? Of heb je het nog nooit gedaan? Het is vooral eenig, wanneer je werk het liefste is, dat je zou willen doen. Ik heb dezen zomer elken dag zooveel geschreven als ik maar met mogelijkheid kon doen en mijn eenige grief tegen het leven is, dat de dagen niet lang genoeg zijn om alle mooie en waardevolle en onderhoudende gedachten, die ik heb, zwart op wit te zetten.

Ik heb nu al twee deelen van mijn boek klaar en ga morgen om half zeven met het derde deel beginnen. Het is het mooiste boek, dat je ooit hebt gezien. Werkelijk waar! Ik denk aan niets anders meer. 's Morgens heb ik haast geen geduld om me behoorlijk aan te kleeden en te gaan ontbijten. Dan ga ik schrijven, schrijven en nog eens schrijven totdat ik ten langen leste zoo doodop ben, dat ik haast van mijn stokje val. Dan ga ik uit met Collin (de nieuwe herdershond) en ren met hem door de velden en doe een nieuwen voorraad gedachten op voor den volgenden dag. Het is het mooiste boek, dat je ooit hebt gelezen. O, neem me niet kwalijk, dat heb ik je zooeven al verteld.

Zeg lieveling, je denkt toch niet, dat ik verwaand ben?

Dat ben ik anders heusch niet. Alleen maar een beetje opgewonden. Misschien bekoel ik later wel en word ik kritisch en vervelend. Och nee, dat weet ik toch wel, dat ik dat niet word. Maar dezen keer heb ik dan een werkelijk boek geschreven. Wacht

maar, totdat je het hebt gelezen, dan kun je er zelf over oordeelen.

Ik zal voor een oogenblikje probeeren over iets anders te spreken. Ik heb je nog niet verteld, dat Amasai en Carry dit jaar Mei getrouwd zijn, is het wel? Ze blijven hier beiden werken maar voor zoover ik erover kan oordeelen, geloof ik, dat het huwelijk hen beiden heeft bedorven. Vroeger lachte ze, wanneer hij modderschoenen mee naar binnen bracht of asch op den grond morste maar nu... Zeg, je moest haar eens hooren schelden. En ze krult haar haar ook niet meer. En Amasai, die vroeger altijd zoo graag bereid was om kleedjes te kloppen en hout aan te dragen, bromt nu als ze hem zoo iets vraagt. Zijn dassen zijn nu ook altijd van een erg sombere kleur, zwart en bruin, terwijl hij vroeger nooit anders dan roode en paarse droeg. Ik heb besloten nooit te trouwen. Het schijnt dat dat heusch een ontaardend proces is.

Ik kan je van hier niet veel nieuws berichten. De dieren genieten alle een goede gezondheid. De varkens zijn buitengewoon vet, de koeien schijnen tevreden en de kippen leggen goed. Stel je belang in pluimvee? Laat ik je dan even dat kleine boekje aanbevelen: „200 eieren per kip elk jaar”. Ik denk er hard over, de volgende lente een kunstmatige broedmoeder te laten komen. Je ziet, dat ik al aardig aan het denkbeeld gewend raak, om hier op Lock Willow blijvend mijn tenten op te slaan. Ik moet hier nog 114 novellen schrijven, evenals Anthony Trollope's moeder. Dan heb ik mijn levenstaak volbracht en kan ik me terugtrekken en gaan reizen.

Mijnheer James McBride was hier den vorigen Zondag bij ons. We hebben gebraden kip en roomijs bij het avondeten gehad en het scheen hem heel goed te smaken. Ik was erg blij, hem weer eens te zien. Het was voor mij een bewijs, dat de wereld bij Lock Willow toch niet ophoudt. Die arme Jimmie moet hard werken om zijn obligaties kwijt te raken. The Farmers' National in Corners wil er niet van hooren, al betaalt het ook 6 % en soms zelfs 7 % per jaar. Ik denk, dat hij nu wel weer naar huis zal gaan en in de fabriek van zijn vader werk zal zoeken. Hij is veel te rond en vertrouwelijk en goedhartig om ooit een goed effectenman te worden. Maar aan het hoofd van een goed gaande fabriek te staan, is toch ook een prachtige positie, vind je niet? Nu spreekt hij daar nog niet over, maar hij zal het later toch doen.

Ik hoop, dat je het op prijs stelt, dat je vandaag een langen brief krijgt van iemand, die erge schrijfkrimp heeft. Ik hou toch nog altijd erg veel van je, lieveling, en ik voel me erg gelukkig. Overal zijn hier prachtige landschappen en er is altijd genoeg om te eten en ik heb een heerlijk, zacht bed en een riem papier en een liter inkt. Mijn hartje, wat wensch je nog meer?

Altijd,

Je je liefhebbende Judy.

P.S. De postbode brengt ons zoo juist goed nieuws. Jongeheer Jervie kondigt ons zijn bezoek voor den volgenden Vrijdag aan en hij wil een week blijven. Heerlijk: ik ben alleen bang, dat er niet veel tijd voor mijn boek zal overblijven. Hij is nogal erg veeleischend.

27 Augustus.

Lieve Vadertje Langbeen,
Zeg, waar zit je nu?

Ik weet nooit in welken hoek van de wereld je eigenlijk bent, maar ik hoop, dat je in elk geval niet met die afschuwelijke warmte in New-York zit. Ik hoop, dat je ergens op een hoogen bergtop zit (maar niet in Zwitserland, een beetje dichterbij) en dat je naar de sneeuw tuurt en aan mij denkt. Denk alsjeblieft eens aan mij. Ik ben heelemaal alleen en ik verlang er toch zoo naar, dat iemand een oogenblikje aan mij denkt. O lieveling, ik zou het toch zoo heerlijk vinden, als ik je werkelijk kende. Wanneer we ons dan alle twee ongelukkig voelden, zouden we elkaar kunnen opvroolijken.

Ik denk niet, dat ik nog lang op Lock Willow zal blijven. Ik zal maar weggaan. Sallie gaat den volgenden winter naar Boston om daar voor haar proefschrift te werken. Zou het niet leuk zijn als we samen gingen, dan zouden we samen een werkkamer hebben en ik zou schrijven terwijl zij aan haar proefschrift werkte, en 's avonds zouden we heel veel aan elkaar hebben. De avonden zijn hier zoo lang. Ik heb alleen maar de Semples en Carrie en Amasai om mee te praten. Ik weet al van te voren, dat je niet op mijn plannen zult ingaan. Ik zie al het briefje van je secretaris: „Mejuffrouw Jerusha Abbott.

Lock Willow.

„Geachte Mejuffrouw,
„Mijnheer Smith ziet liever, dat u op Lock Willow blijft”.

Hoogachtend

Elmer H. Griggs”.

Ik heb het land aan je secretaris. Ik ben ervan overtuigd, dat een man, die Elmer H. Griggs heet, vervelend moet zijn. Maar werkelijk, lieveling, ik geloof in ernst, dat ik naar Boston moet gaan. Ik kan hier niet langer blijven. Als er niet gauw iets gebeurt, zal ik me uit pure wanhoop nog gaan verdrinken.

Lieve deugd, wat is het warm! Het gras is heelemaal verschroeid en de beekjes zijn uitgedroogd, de wegen stoffig! Het heeft weken en weken lang niet geregend.

Deze brief klinkt heusch, alsof ik de hydrophobia had, maar dat is toch niet zoo. Ik verlang alleen maar naar familie, naar iemand, die van me houdt.

Nacht, mijn lieve Vadertje. Ik wou, dat ik je kende.

(Slot volgt).

Judy.

De nieuwe toren van Haarlem's stadhuis.

(BIJ DE VOORPLAAT.)

HET oude grafelijke paleis aan „het Sant” te Haarlem, in de 14de eeuw als raadhuis ingericht en eenige eeuwen daarna aan de noordzijde uitgebreid, heeft zijn toren teruggekregen, die in de tweede helft der 18de eeuw bouwvallig was geworden, waarom Haarlem's vroedschap in September 1772 besloot, hem af te breken. Dat getuigt zeker niet van een grooten bloei der stad in dezen tijd en het is dan ook niet te verwonderen, dat goede vrienden van de oude Spaarnestad dat van weinig geestkracht getuigend besluit ongedaan hebben willen maken. De oud-archivaris Gonnet kwam op de gedachte om Haarlem's Raadhuis zijn toren terug te geven, en wist onder de leden der Vereeniging „Haerlem” zoodanige sympathie voor dit plan te wekken, dat de benodigde gelden (f 12000) spoedig bijeen waren, die vervolgens, met verzoek om daarmee een nieuwen toren, in vorm gelijk aan den ouden, op de oude plaats te doen bouwen, aan de gemeente Haarlem werden aangeboden. De Raad aanvaardde de schenking, liet de fundeering onderzoeken, waarna bleek, dat — na herstel van wat er binnen het Stadhuis van den toren was overgebleven — verwezenlijking van het plan zeer goed mogelijk was. Daarop werd op het Bureau van Openbare Werken het plan ontworpen van den toren, die zooveel mogelijk een copie van den ouden moest zijn. Den heeren Dumont, directeur van Openbare Werken, en Calkoen, ingenieur, die zich hiermee bezig hielden, werd het werk vergemakkelijkt door de vele afbeeldingen in den stedelijken atlas op het archief, waarop het stadhuis met een toren prijkt, op teekeningen van Saenredam, Pronk, van Noorden, op een schilderij van Berckheyde, enz. Bovendien was de toren, alvorens men tot afbraak was overgegaan, zoowel binnen- als buitenwerks, ook in details, in teekening gebracht; terloops zij hier medegedeeld, dat enkele der eerstgenoemde platen ook nog een torentje toonen op den Zuidhoek bij de Koningsstraat; vermoedelijk heeft op elken hoek van het oudste gedeelte zoo'n torentje gestaan, dat waarschijnlijk eertijds dus veel gelijkenis vertoonde met het bekende Maarten van Rossumhuis te Zalt-Bommel, op bladz. 551 van den jaargang 1913 in ons blad afgebeeld.

Midden December van het afgelopen jaar was de slanke 31 Meter hooge toren verzeen en kon boven de sierlijke doorluchtige peer de windwijzer — een meerman — geplaatst worden; ruim drie maanden daarna kwam men ook met de afwerking gereed en in het begin van deze maand is het steigerwerk verwijderd.

Dat Haarlem's stadhuis uit in verschillende eeuwen gebouwde gedeelten bestaat, wij zezen er reeds op en het blijkt zelfs den oppervlakkigen beschouwer dadelijk; zelfs het oudste gedeelte van den gevel is slechts gedeeltelijk middeneeuwsch, daar de tegenwoordige deur- en vensteromlijstingen er in de 17e eeuw, naar ontwerpen van Jacob van Campen, in zijn aangebracht. 1) Toch maakte dit eerwaardige gebouwen-complex aan de Groote Markt steeds een treffenden indruk; het ietwat sombere van het geheel wordt thans door den toren, die uit de oude muren zoo vroolijk de lucht in rijst, grootendeels weggenomen. Wel steekt de tint van zijn nieuwe steen nog wat af tegen de warme kleur van het oude gebouw, maar door regen, stof en rook zal hij wel spoedig bijkleuren.

Ten slotte vermelden wij, dat de bewaard gebleven klok uit den ouden toren in den nieuwen is opgehangen. Haar rand-schrift luidt:

Ghi Heeren machtich, blif eendrachtich, en volch de reden, doe die dat, so sel u stat, staen in vreden. MCCCCLXXIII. Steven Butendijc maectet.

Wij wenschen Haarlem met de herrijzenis van den stadhuis-toren van harte geluk.

1) Het merkwaardige Stadhuis zal in ons blad binnen niet te langen tijd in woord en beeld worden behandeld; vandaar, dat wij er thans slechts met een enkel woord over spreken.

PAN.

Is Pan de God niet, die door wouden jaagt
en vlieden doet de schuchtre maagdenrei,
door luiden schreeuw; snel zwiert de schaar voorbij,
want daar is geen, die hem te minnen waagt.

Toch is het Pan, die steeds om liefde vraagt,
„nstuimig minnaar in zijn droomerij,
hij mint het woud, bergbeek en zomerwei,
hij rijst van 't leger als de morgen daagt.

Hij heeft de nimfen lief, met leden blank,
met smachtend oog, en gouden-glanzend haar,
hij lieft den danstred en hoog-blij geluid,

Zijn eigen liedwijs en de wijngaard-rank.
Hij zegt zijn vreugde in heldre zangen uit,
als nimfen dansen bij zijn klanken, klaar.

JOANNES REDDINGIUS.

Foto F. F. P. Bins.

HET KASTEEL HAAMSTED E. SLOTGRACHT EN BRUG.
OP DEN ACHTERGROND DE KRUISKERK VAN HAAMSTED E.

HET KASTEEL HAAMSTED E.

WANNEER gij de kleiwegen van Schouwen, nu meest tot uitmuntende grindwegen verhard, achter U hebt gelaten en den weligen plantengroei bereikt, die op de grens van zandgrond en kleibodem zich als de Hooge en Lage Zoom van Renesse tot Haamstede slingert, dan hebt ge het schoonste gedeelte van Schouwen betreden.

Reeds vroeg, toen het andere deel van Schouwen nog eene woeste verlaten streek was, moerassig en onvruchtbaar, is de hoogliggende duinbodem een bewoond oord geweest.

Gevonden Romeinsche munten uit de helft der derde eeuw wijzen daarop, in welken tijd op Walcheren's strand reeds een druk handelsverkeer bestond.

Uit de vroege middeleeuwen is ons omtrent deze streek zoo goed als niets bekend. Maar houden de nevelen der verlopen tijden veel voor ons oog verborgen, zoodat we in het schemerdonker verleden dezer streek slechts enkele vage omtrekken zien van historische personen en toestanden, in de 13e en 14e eeuw is de geheele duinstreek verlevendigd met dorpen, kasteelen, kerkjes en kapellen.

Op eene betrekkelijk kleine oppervlakte gronds van anderhalf uur breed en lang, vond men in de latere middeleeuwen hier vijf dorpen, drie kasteelen, twee kloosters en eene kapel.

Die dorpen waren: Clauskinderen (ten Z.W. van Westenschouwen en reeds in 1511 voor goed aan de zee prijsgeven), Westenschouwen, Burgh, Haamstede en Renesse; de kasteelen heetten Kraaienstein (in 1890 gesloopt), Haamstede en Moermond, terwijl voorts de kloosters Leliëndale en dat der Grauwe zusters en de kapel van Onze Lieve Vrouwe op Zee in de duinstreek werden aangetroffen.

Van het centrale punt, het kasteel Haamstede, wenschen wij bij de in deze nummers geplaatste afbeeldingen iets mede te deelen.

Sinds eeuwen was deze burcht de zetel der heeren van Haamstede. De oudst ons bekende bezitters der heerlijkheid waren uit een geslacht, dat vermoedelijk met Costyn Costynssoon van Haamstede tusschen 1226 en 1229 in de mannelijke lijn is gestorven, waarna de goederen aan de grafelijkheid zijn teruggekomen. Haamstede toch was een kwaad of recht leen, „ende een recht leen niet versterven mach dan op eenen zoon”.

Graaf Floris IV, die de beschikking over de goederen had bekomen, bracht ze door ruil voor een deel in 1229 in het bezit van Costyn van Zierikzee, later genoemd Costyn van Renesse. Vermoedelijk is later het kasteel door aankoop of gift bij de toen verworven bezittingen gekomen. De kleinzoon van Costyn, Jan gehee-

ten, die zich ter onderscheiding van een gelijknamigen oom en neef uit het geslacht Renesse, Jan van Haamstede noemde, is waarschijnlijk het kasteel gaan bewonen. Hij stierf kinderloos op het einde van 1295, waardoor zijn bezit weder aan de grafelijkheid verviel.

Graaf Jan I schonk in 1299 aan zijn bastaard-broeder Witte van Holland, sedert Witte van Haamstede geheeten, een groot deel der heerlijkheid Haamstede, waaraan in 1313 het kasteel in zijn geheel werd toegevoegd.

Witte, sedert 1304 wegens zijne dapperheid tegen de Vlamingen ridder, werd de stamvader van het roemruchtig geslacht der Haamstede's en in lange rij heerschten zijne nakomelingen over deze streek, nadat hij omstreeks 1315 zijn voor het vaderland verdienstelijk leven had geëindigd.

Als heeren van Haamstede en bewoners van het kasteel vinden we na Witte: Floris van Haamstede, ridder, gesneuveld voor Stavoren op 26 of 27 September 1345, op den tocht met graaf Willem IV tegen de Friezen; Jan van Haamstede, ridder, vermoedelijk reeds overleden in 1386; Floris van Haamstede, ridder, overleden kort na 1431, burggraaf van Zeeland, enz.; Floris van Haamstede, bij vonnis van 29 Juli 1454 wegens misbruik van gezag en inbreuk op 's graven gerechtigheden in de duinstreek, van zijne goederen ontzet, maar hem wegens ouderdom en krankheid de lijftocht gelaten en een deel der jacht. Hij deed in 1456 daarvan afstand en overleed kinderloos.

De Graaf verkocht daarna heerlijkheid en kasteel aan Lodewijk van Brugge, heer van Gruithuizen, prins van Steenhuizen, graaf van Winchester, enz. die na eenige processen in 1468 als definitief eigenaar kon aangemerkt worden. Zijn zoon Jan van Brugge en zijn kleinzoon René bezaten achtereenvolgens het goed tot 1572.

Maar in Maart 1525 trof een groote ramp het slot, daar het door brand vernield werd.

Als trouw aanhanger van zijn keizer en wellicht ook als medestrijder in diens oorlogen, werd het in Maart 1525 hier doorgedrongen gerucht der groote overwinning van Karel V op den Franschen koning, den 24^{en} Februari te voren bij Pavia bevochten, door van Brugge met blijdschap ontvangen en feestelijk gevierd. Vreugdevuren vlamden op het binnenplein van het slot en waarschijnlijk deed de roes der uitgelatenheid alle voorzichtigheid vergeten. De vlammen en vonken deelden zich mede aan het gebouw, dat geheel uitbrandde en tot ruïne werd.

En zoo bleef het daar liggen, meer dan tachtig jaren lang. (Slot volgt).

Overneming verboden.

D. V.

Foto C. Steenberg.

HET KASTEEL HAAMSTED, GEZIEN VAN HET ZUIDOOSTEN, MET POORT EN SLOTBRUG.

WORDT ROTTERDAM HAAGSCH?

IEDERE Haagsche, die zich voelt — en welke Haagsche, die waarlijk Haagsch is, doet dit niet? — aanvaardt van Rotterdam slechts één ding: het geld! Dit is erg onbehoorlijk, en zeker heelemaal niet Haagsch, gezegd, maar het feit ligt er nu eenmaal toe; ook Haagsche vrouwen moeten leven, nietwaar?

De Haagsche, die van Rotterdam het ééne ding, dat geld heet, wenscht te aanvaarden, doet dit gemeenlijk in den vorm van een echtgenoot, die in Rotterdam handel drijft in . . . , ja, waarin, dat weet de Haagsche vrouw eigenlijk zelf niet. Dit is een zéér merkwaardig verschijnsel in een stad, onder een bepaalden stand van jonge meisjes, die van al haar werkelijk Haagsche kennissen precies weten, wat wetenswaardig is: naam, voornamen (voluit), telefoonnummer, straat, huisnummer, hoeveel kwartieren, in welk jaar in den Nederlandschen adel verheven, ambtelijke titel, sedert wanneer aangesteld, departement van algemeen bestuur, waarop *hij* werkzaam is, kans op promotie, namen van invloedrijke ooms en verdere familieleden, relaties met Hof, deszelfs kringen en vreemde ambassade's, het bestaan van „onmogelijke” bloedverwanten — kortom, alles wat men in 's-Gravenhage van iemand weten moet!

Maar van den Rotterdamschen handelman, waarmede sommige echt Haagsche meisjes de welwillendheid hebben gehad zich wel te willen verloven, weet de waarlijk Haagsche vrouw niets, absoluut niets. „Hij is te Rotterdam, in den handel”, dat is alle toelichting, die ze haar vriendinnen-kring schenkt, wanneer de jonge man, die binnenkort haar echtgenoot zal wezen, ter sprake komt. Nu dient erkend, dat geen mensch zich blameert, die weet, dat de toekomstige heer des huizes adjunct-commies is aan buitenlandsche zaken, of commies aan justitie, al weet iedereen, dat de twaalfhonderd of achttienhonderd gulden, die de toekomstige echtgenoot aan zoo'n departement *ontvangt*, eigenlijk slechts een fatsoenlijk speldengeld mag heeten.

Maar het gaat niet aan te weten hoeveel de gemaal in spe in zijn Rotterdamschen handel *verdient*, al is dit bedrag eerder twaalfduizend of achttienduizend 's jaars — trouwens zou men anders met een Rotterdammer willen trouwen?

Waarin, in welk artikel, de jonge man zijn geld maakt, is van geen belang. Wél van belang is het natuurlijk voor de lieve vriendinnen, die onbarmhartig spotten, als het toekomstige jonge

vrouwtje er niet bij is, dat „die lieve Elly” trouwt: in de tabak, in de margarine, in de mest. (Dit laatste moet u mij ten goede houden; het *is* héél onfatsoenlijk, maar, nietwaar, er bestaan nu eenmaal groothandelaren in meststoffen, hetzij dan kunstmeststoffen — wat mij niet zóó erg lijkt —, hetzij *echte* mest — dit schijnt mij een horreur!)

Want, redeneert de jonge Haagsche vrouw, wanneer we straks getrouwd zijn, blijf ik toch in Den Haag wonen, hij gaat iederen dag op en neer — die elektrische trein vertrekt ieder half uur; wat wil men gemakkelijker? — zoodat ik met al die Rotterdamsche zaken niets te maken heb. En inwendig voegt ze er, zoo ze zichzelf althans zóó diep doorpeilt, schuchter aan toe: ook niets te maken *wil* hebben.

Aldus in weinig woorden de verhouding van de Haagsche jonge vrouw ten opzichte van Rotterdam.

Hoe de Hagenaar over Rotterdam denkt?

Iedere Hagenaar, die zich voelt — en welke Hagenaar, die waarlijk Haagsch is, doet dit niet? — aanvaardt van Rotterdam ook slechts één ding: de Nieuwe Rotterdamsche Courant! Dit is ook erg onbehoorlijk en zeker heelemaal niet Haagsch van den Hagenaar, maar er zijn, ook voor hem, verontschuldgingen aan te voeren.

Van alle Nederlandsche dagbladen heeft de Nieuwe Rotterdamsche Courant nu eenmaal den naam het meest deftige vaderlandsche orgaan te zijn. Dit streelt — waarlijk, het behoeft niet uitdrukkelijk betoogd — den voor alles op deftigheid gestelden Hagenaar. Ook is het een allemansgeheim, dat in regeeringskringen het groote Rotterdamsche dagblad veelvuldig gelezen wordt en — wat meer zegt — gezag heeft. Dit is een tweede streefing voor den Hagenaar, die steeds, op welke verre en soms onnaspeurlijke wijze dan ook, aan regeeringskringen verwant is, evenals hij gezag boven alles eert. Ten slotte, de musschen tjilpen het van de Haagsche daken: de allerhoogste persoon in Nederland leest de Nieuwe Rotterdamsche Courant. Weliswaar ontvangt deze allerhoogste persoon van andere dagbladen uitknipsels, maar het Rotterdamsche orgaan leest deze allerhoogste persoon geheel; ik bedoel: ongeknipt. Tegen deze ijdelheidsstreefing moeten zelfs niet-Hagenaars het afleggen; dat de oprechte, waschechte Hagenaar zich daardoor ganschelijk gewonnen geeft, behoeft waarlijk geen uitdrukkelijk betoog!

Toch, er is meer, de Nieuwe Rotterdamsche Courant is slechts in naam een Rotterdamsch dagblad. Er gaat een verhaal door de

Foto C. Steenbergh.

HET KASTEEL HAAMSTEDE.

Poort op de slotbrug, omstreeks 1610 gebouwd. In het midden het wapen van Haamstede, de Hollandsche leeuw met het wiel van Heusden beladen. Het zwaard met slang omwonden en vastgehouden door een ijzeren handschoen, ter weerszijden van het wapen, is het helmteken van het wapen van den herbouwer van het kasteel, Jacob van den Eynde (1575—1614).

Haagsche menigte van allemaal welingelichte lieden, dat ongeveer als volgt luidt:

Jaren, vele jaren geleden, heeft een burgemeester van Rotterdam een bezoek gebracht aan den toenmaligen hoofdredacteur van het in de Witte de Withstraat verschijnende dagblad. De burgemeester was van oordeel, dat in dit blad, behalve het ge-

Foto C. Steenbergh.

HET KASTEEL HAAMSTEDE.

Het inrijhek, toegang gevende tot de groote dreef van het bosch, aan de linkerzijde waarvan zich de slotbrug bevindt. Op de kolommen de wapens van Mr. Iman Mogge (1651—1716) en zijn tweede echtgenote Helena Catharina de Witte (1661—1695).

wone verslag van den Raad der gemeente Rotterdam, ook een overzicht van het behandelde in de raadszitting moest verschijnen. Dit plan legde hij den toenmaligen hoofdredacteur voor. Deze, een theoloog van geboorte, studie, aanleg, opvoeding, innerlijk wezen en uiterlijk doen, meende, dat een overzicht van 's Raads handelingen overbodig kon heeten. Waarop de burgemeester tegenwierp: „Maar Uw blad is toch vooral een Rotterdamsch blad!” Statig diende toen de wijze grijsaard van antwoord: „Welneen, burgemeester, dit geenszins! Het is niet dan aan een ongelukkig toeval te wijten, dat onze courant hier ter stede wordt gedrukt; zij is nochtans een dagblad voor gansch het land!”

Dit hoofdredactioneel woord, vele jaren geleden gesproken, zweeft als een stralenkrans om het dagblad, waarvan hier sprake is. De Hagenaar, die weet wat hij aan zichzelf verschuldigd is, leest derhalve de Nieuwe Rotterdamsche Courant, hoezeer het blad in Rotterdam is gedrukt. Hij is — en terecht! — overtuigd, op deze wijze de Nederlandsche Times in handen te hebben: hem is het eelste nauw' goed genoeg!

Een iegelijk zal het thans duidelijk wezen, dat de Haagsche en de Hagenaar van Rotterdam twee dingen aanvaardden: het geld en de Nieuwe Rotterdamsche Courant.

Dit alles diende uitdrukkelijk vooropgesteld wijl anders de vraag: „Wordt Rotterdam Haagsch?“, onbegrijpelijk zou wezen. Ge begrijpt, nietwaar, nooit wordt 's-Gravenhage Rotterdamsch, ook al vestigen zich steeds meer Rotterdamsche zakenmensen in de buurt van de Laan van Nieuw Oost-Indië, in het Belgisch Park, in den omtrek van Wassenaar en — sedert kort — op het park Zorgvliet.

Toen wij weinige dagen geleden gevierden theedronken in de Princess' room, liet het aardige vrouwtje van een in Rotterdam wonenden koopman zich ontvallen: „Oh, maar Rotterdam wordt nu binnenkort ook Haagsch; er komt een echte, groote theesalon met een strijkje!” Bedenklijk fronsten wij drieën de wenkbrauwen: de jonge weduwe van eenentwintig, die haar tweede huwelijk bedachtzaam ineenschakelt — zij is weliswaar geen weduwe, doch van haar man gescheiden, maar wij, Hagenaars, noemen haar weduwe, wijl dit malicieus staat en klinkt en wijl het voor een jong meisje (heusch meer is ze niet, ondanks haar zes maanden gehuwd zijn!) ook veel interessanter staat —; de jonge, slanke man, die aan zijn vierde verloving werkt, ditmaal met de weduwe van eenentwintig als partner, benevens de verteller van dit verhaal.

Wij drieën derhalve fronsten bedenklijk de wenkbrauwen, bij zóo lichtvaardig een uiting, als zoude Rotterdam binnenkort beproeven Haagsch te worden. Maar diplomatiek verborg de jonge, slanke man, die aan zijn vierde verloving werkt, zijn twijfel in deze woorden:

„Mevrouw, dat zou héél jammer wezen, want Rotterdam zou daardoor zijn eerbiedwaardig cachet van eerste Nederlandsche havenstad dreigen te verliezen!” Bedachtzaam onderlijnden de jonge weduwe van eenentwintig en ikzelf met ernstige hoofdknikjes dit vernuftig opgeworpen bezwaar, dat geen bezwaar, doch heelemaal twijfel was. Niet voor niets is het departement van buitenlandsche zaken op het Haagsche Plein gevestigd; niet voor niets geldt 's-Gravenhage voor uitstekende leerschool voor binnen- en buitenlandsche diplomaten in wording.

Zoo de jonge, slanke man, die Eduard heet, doch dien wij Eetje noemen, het niet te druk had met nietsdoen, zou hij waardig passen in het kader van het Kabinet van den minister van buitenlandsche zaken, in het oude woonhuis der stede Amsterdam.

Maar het aardige vrouwtje, dat gedoemd is in Rotterdam te wonen, viel wakker uit: „Oh, gerust, spot maar, ik houd mijn bewering staande. Sterker, ik vraag je drieën om bij mij in Rotterdam thee te komen drinken. Laten we afspreken vandaag over een week, dan is het nieuwe theehuis al een paar dagen open en de eerste drukte geluwd. Kom met den electrischen trein van half vier uit Den Haag, dan wacht ik je drieën aan het Hofplein en zitten wij goed vier uur in de nieuwe Haagsche theesalon in Rotterdam. Afgesproken?”

Niets is mij persoonlijker zoo onaangenaam als die vreeselijke voortvarendheid. Rotterdammers schijnen dit heel gewoon te achten; Amsterdammers trouwens ook. Hagenaars zijn niet voortvarend; persoonlijker ben ik in dit opzicht zelfs meer Haagsch dan de gemiddelde Hagenaar. Maar ook der weduwe van eenentwintig en den jongen, slanken man was een dergelijke manier van knoopen doorhakken al te radicaal. Het aardige vrouwtje hield evenwel aan en zoo beloofden wij drieën maar goedigjes te komen, met achter in ons hoofd reeds de gedachte, die tot wetenschap werd: we zullen er ons in

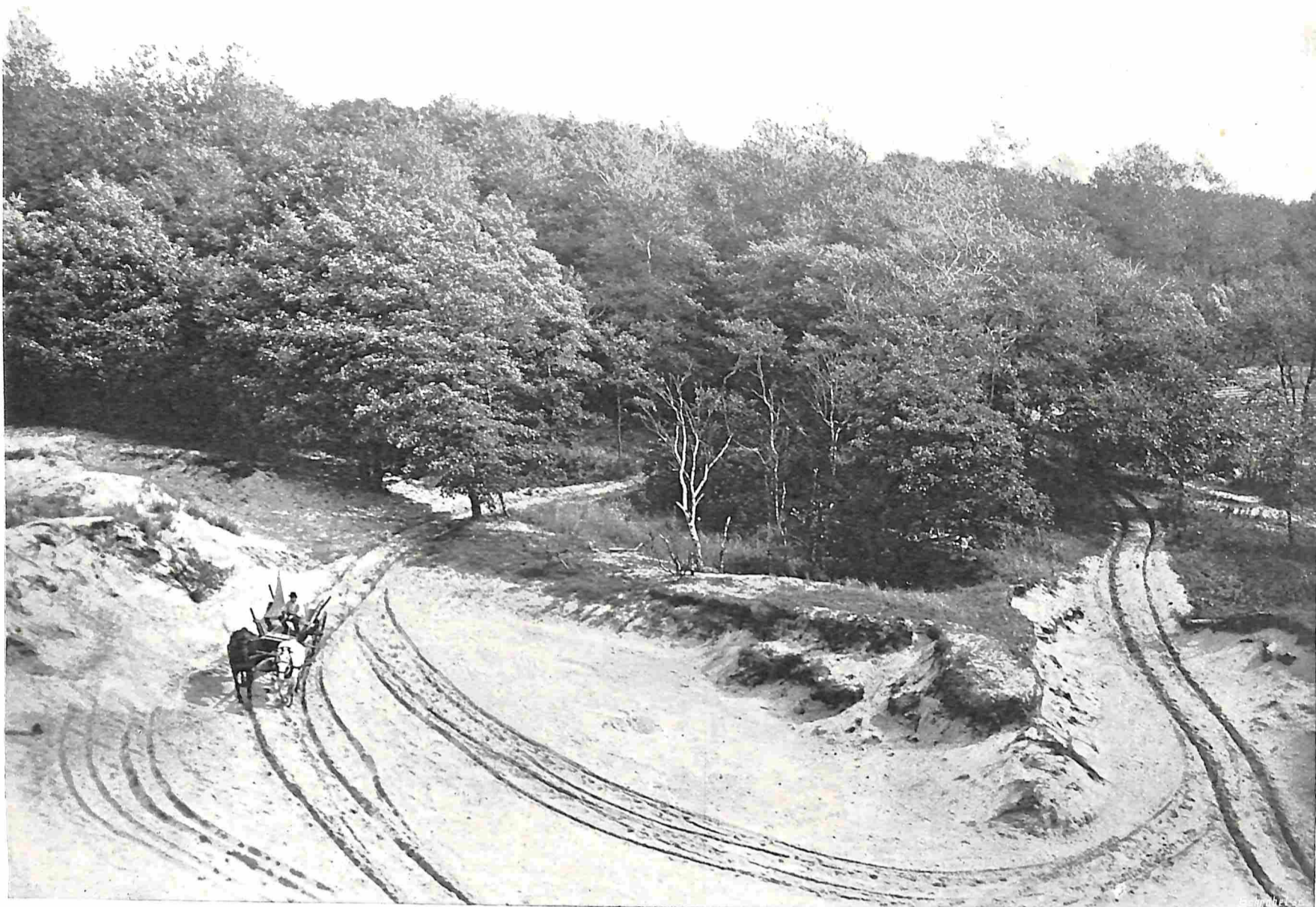

Foto F. F. P. Bins.

DE DUINRAND BIJ HAAMSTEDE.

de week, die nog komt, wel op de een of andere manier van weten af te maken. Maar hier rekenden we toch buiten de Rotterdamse energie, waarvoor ik steeds een, zij het platonische, eerbiedsbetuiging over heb. Na drie dagen hadden de weduwe van eenentwintig, de jonge, slanke man en ikzelf een briefje van het aardige vrouwtje, waarin ze ons aan de afspraak herinnerde en twee dagen later kwam er weer een briefkaart, waarop ze schreef, dat ze vast (driemaal onderstreept) op onze komst rekende.

Betty, het nog meisjesachtige weeuwte, dat als Elisabeth is gedoopt, maar als Betty door de wereld gaat, neen zweeft, werd van zooveel doorzettingsvermogen werkelijk nerveus.

Tegen deze onverzettelijkheid baten geen uitvluchten, hoe gegrond ook, zoodat wij gedrieën met den elektrischen trein van half vier naar Rotterdam reisden: de weduwe van eenentwintig en de jonge, slanke man hadden elkaar veel interessant nieuws te vertellen; bescheidenlijk vroeg ik verlof even in het ochtendblad te mogen kijken — dat ik al gelezen had —; zelden is dergelijke toestemming gretiger verleend. Bij den Bergweg kon ik het ochtendblad droomen en vouwde ik de krant met veel geritsel dicht. „Haganus, je bent allerliefst geweest”, zeide de weduwe van eenentwintig; goedkeurend en allerminzaamst klopte de jonge, slanke man mij op den schouder. Die kleine compartimentjes van den elektrischen trein zijn waarlijk héél gerieflijk!

Aan het Hofplein wachtte het aardige vrouwtje en gevieren wandelden wij over den Coolsingel naar het theehuis, van de firma Paul C. Kaiser, dat van Rotterdam een tweede Den Haag zal maken. Door een confiseursafdeeling, die voor geen Sprecher, Bakker, Lensvelt, of welke residentieele firma dan ook, behoeft onder te doen, kwamen wij in de theesalon, waartoe een heel klein knopenjongetje den toegang opende. Het was er vol, meer dan vol: geen stoel onbezet. Wij drieën rilden even bij die volte; zoo heelemaal niet Haagsch, maakten we ons zelf diets. Maar het ondernemende, aardige vrouwtje, dat geen hinderpalen kent, tenzij om ze uit den weg te ruimen, voerde ons dieper de theezaal in en wees ons rechts een rookzaal, waar nog een tafeltje vrij was — gelukkig!

„Mevrouwte, ik bewonder uw voortvarendheid!” zeide de jonge, slanke man; diep-zuchtend, zwaar-knikkend, heb ik dit huldebetoontje zwijgend beaamd. Aan het kwieke meisje in keurig zwart-en-wit heb ik thee besteld en toast natuurlijk; bij thee hoort veel geroosterd brood met veel, heel veel boter. De jonge, slanke man liet door een geheel in het wit gekleed jongske cake, petits-fours opdisschen. En omdat wij nu toch eenmaal in het rookzaaltje zaten, mochten, neen, moesten, wij ook een sigaret opsteken. Zacht geurden spoedig de Muratti's, die zoo voortreffelijk een aroôm hebben om bij thee en toast dubbel te waardeeren. Rondom ons vieren weefde zich, in de vele rookwolkjes, de menschelijke tevredenheid, die aan de na-

middagthee en groeiende sympathie onafwijsbaar is verbonden.

De hooge, donkere lambrizeering, het goedgekozen meubilair, de stemmige lampekajjes, de gestyleerde schouw, waarboven het schoorsteenstuk — een schip met volle zeilen — wonderwel uitkwam, de antiek gehouden kroon aan het plafond, waartegen geestigjes twee steunbalken zich afteekenden; dat alles deed ons vergeten, dat deze nieuwe theesalon pas een paar dagen oud was. We voelden ons heelemaal thuis, dus in Den Haag terug. Kent ge grooter lof?

Toen zong daar plotseling ergens verweg, ongezien, een viool. De jonge, slanke man en ikzelf luisterden even, toen knikten we elkaar bijna onmerkbaar toe; we hadden den toon van de viool herkend: zóó speelt alleen Guusje. In het Haagsche avondleven, dat zich zoo ongemerkt ook na middernacht uitrekt, is, of moet ik zeggen: was, Guusje een groot man. Hij zingt zijn hoorders en hoorderessen terug in Weenen, in een heel deftig, heel groot hotel, waar een zoon van Hongarije zijn schitterendste gaven op de viool tot uiting brengt. Hij doet ook denken aan dat kleine bar-tje in Berlijn, waar het zoo vol kan zijn, vol van menschen en stemgeroes en waar opeens, zonder eenige afspraak, de stemmenstille zwaar valt, wanneer de donkere Hongaar in een roode smoking op zijn instrument gaat droomen van de verre, verre steppen van zijn jeugdland. Hij doet ook denken aan die weelderige zaal op den klassieken heuvel te Parijs, waar men danst en soupeert, en waar, temidden van de grootste uitgelatenheid, even een huiver gaat van het ongeziene, zoo de vijf musici hun Slavische zielen waarlijk in hun instrumenten, twee violen, cel, bas en cymbaal, overgieten. Wanneer men zich dit alles herinnert; wanneer men weet, dat Guusje een musicus was, die dit in Den Haag, 's avonds soms heel laat, je weer voortoveren kon; wanneer men de poorten van het ongeziene zich even, heel eventjes maar, heeft zien openen, op de oogeblikken, dat hij teer, liefkoozend zijn viool bestrijkt, dan is — ook voor den buitenstaander — onze vreugd' verstaanbaar.

„Waar denk je aan?”, vroeg de weduwe van eenentwintig aan den jongen, slanken man; en er lag een tikje verwijt in haar stem, bij de gedachte alleen, dat hij — in haar tegenwoordigheid nog wel — aan iets anders kon denken dan aan haar. „Aan jou!” zei de handige kerel, die gemakkelijker onwaarheid spreekt dan waarheid, omdat er — zooals hijzelf berouwvol toelicht — maar één waarheid en duizenden één onwaarheden zijn. Is er bij de onwaarheid dan niet veel meer variatie te vinden dan bij de waarheid, die terecht nuchter heet? „Aan mij, och kom, ik geloof er niets van!” protesteerde de weduwe van eenentwintig, maar ze had met dat al haar onbezorgde vrolijkheid reeds weer terug. „Heusch waar!” zei de jonge, slanke man met een overtuiging, die alleen mij ontstelde, want zelf had hij al weer hoog en droog het vertrouwen in eigen woord herwonnen.

Foto C. Steenbergh.

BIJ HET EINDPUNT DER NIEUWE TRAMLIJN OP SCHOUWEN.

Hoofdingang van de kerk van Burgh. Op den achtergrond in de kerk ziet men de ambachtsherenbank en het geschilderd raam.

„Waar dacht jij aan?” vroeg het aardige vrouwtje mij vlak daarop, terwijl onze beide overburen al weer lang in den zooveelsten hemel vertoefden. „M'n lieve Mevrouw, vraag het me niet, want ik weet er heusch geen geregeld antwoord op te geven. Laat ik het over een paar dagen mogen opschrijven, dat is veel gemakkelijker dan het nu te vertellen. Vindt u dat goed?” Ze knikte zwijsend. (Het valt mij dikwijls op, dat het aardige vrouwtje in één knikje meer zeggen kan, dan de weduwe van eenentwintig in een paar honderd woorden te vertellen weet).

Gezellig, warm, roesden de stemmen rondom ons. Soms vielen de klanken van viool, cel en piano daar even luid over heen. Het is dikwijls met muziek zoo gesteld als met den toren op een dorp. Je ziet den toren niet altijd, maar je weet, dat hij er staat. Bij de five o'clock tea is het niet anders: je weet, dat de muziek er is, al hoor je ze niet voortdurend. Maar laat de toren eens vallen, de muziek eens zwijgen? Dan mis je toren, zoowel als muziek. Als het leven niet zoo gecompliceerd was, zou het werkelijk heel eenvoudig zijn! Vermoedelijk is het daarom zoo gecompliceerd gemaakt! (Dit alles heeft met Bolland heelemaal niets te maken).

Het was, meen ik, al half zes, toen het aardige vrouwtje ons drieën de gewetensvraag stelde: „Nu, zeg eens eerlijk, wordt Rotterdam Haagsch of niet?”

Bij dergelijke rechtstreeksche vragen voel ik mij nimmer op mijn gemak, maar de jonge, slanke man, die nooit met een antwoord verlegen is, zei pardoos: „Mevrouw, Rotterdam is hier in dit vertrek zoo Haagsch als Rotterdam maar Haagsch wezen kan!” De weduwe van eenentwintig glunderde blij; ze houdt van slagvaardigheid en van ironie, daarom houdt ze waarschijnlijk ook van den jongen, slanken man. (In diep vertrouwen: Betty en Eetje zijn zoo heelemaal twee Haagsche menschjes, geschikt om verder samen door het residentieele leven te fladderen).

Toen we in den electrischen trein van zes uur, naar ik meen, terugkeerden naar het vorstelijk 's-Gravenhage en wij heel prettig in zoo'n klein compartiment voor vier personen ons hadden geïnstalleerd, zei de weduwe van eenentwintig met de hooge rust, gehuwde vrouwen eigen: „Als je soms het avondblad even wilt inkijken, Haganus, ga gerust je gang!”

Gehoorzaam verschool ik mij achter het avondblad, maar ik las niet. Ernstig, gelijk een kroniekschrijver betaamt, heb ik een half uur lang overpeinsd: wordt Rotterdam Haagsch? Op het

laatst ratelden de wielen de vraag: wordt Rotterdam Haagsch? — wordt Rotterdam Haagsch? — wordt Rotterdam Haagsch?

Bij aankomst in Den Haag had ik nog geen antwoord gevonden. Nu in de rustige rust aan mijn schrijftafel, heb ik iets ontdekt, dat althans op een antwoord gelijkt. Hier is het:

„Wanneer in hun uren van rust de Rotterdammers hun gedachten van scheepvaart, havendrukke, tonnenmaat en dergelijke onderwerpen kunnen afwenden, wanneer ze dan kunnen denken aan niets en het daarmede erg druk hebben, dan zal, althans in de nieuwe gelegenheid voor thee met muziek aan den Rotterdamschen Coolsingel, Rotterdam waarlijk Haagsch zijn!”

HAGANUS.

EEN AANBEVELENSWAARDIG RUSTIG ZOMERVERBLIJF.

NAAR SCHOUWEN!

HET zal vol zijn, dezen zomer, op de mooie plekjes in ons land! De zeer vele Nederlanders, die in de zomermaanden over de grenzen plegen te trekken, zullen dit jaar wel hun buitenlandsche reis tot betere tijden uitstellen; dan herbergen wij, naast de duizenden geïnterneerde Belgen, vele hunner landgenooten, die zich vrijelijk kunnen bewegen. En deze allen zullen in den aanstaanden zomer voor korter of langer tijd de stadslucht ontvluchten en van het buitenleven genieten willen. Waarbij nog, naar wij vernamen, een groot aantal Duitschers zich zullen voegen, die reeds thans de vruchten willen plukken van het van zulk een groote liefde voor ons land getuigende ontzien onzer neutraliteit, en die zich zullen komen verkwikken aan Hollandsche vreedzaamheid, Hollandsche aardappelen en Hollandsche buitenlucht.

Wij zien met eenige zorg de toekomst in. Wij bedoelen natuurlijk niet het pas opgerichte blad van dien naam, waarover wij neutraliteitshalve geen meening hebben, en evenmin de toekomst der volkeren, waarover wij ons niet bezorgd kunnen maken, zonder minder vriendelijke gedachten te koesteren van een der strijdende partijen, wat ons neutraliteitshalve niet pàst, — wij denken hier slechts aan het overvolle Nederlandsche landschap in den zomer van 1915.

En wij vermoeden, dat er velen met ons bezorgd zijn, vooral zij, die de overvolle willen ontvluchten, om een wijle zich te ontspannen in de stilte der natuur. Hen willen wij wijzen op een streek, die de moeite van een bezoek, zelfs van een langer verblijf, alleszins loont, doch die zelfs dit jaar, zoo ze al niet geheel eenzaam en verlaten zal zijn, dan toch zeer waarschijnlijk de heerlijke rust van het buitenleven zal bieden en zeker de bekoring van een mooie natuur. Wij bedoelen de duinstreek van het eiland Schouwen, tot voor eenige dagen de meest afgelegene van ons land, doch thans per stoomtram te bereiken.

Schouwen is voor verreweg de meesten onzer landgenooten terra incognita, en dat verdient het toch niet. Zie, wij willen niet gaan overdrijven als zij, die de duinen bij Egmond Klein Zwitserland en die Wijk aan Zee het schoonste plekje van Nederland noemen. Wij willen de mogelijkheid niet ontkennen, dat de duinstreek bij den Haag, Haarlem en Bergen mooier, dat Walcheren, de tuin van Zeeland, — van Schouwen uit trouwens een prachtig doel voor een uitstapje — als geheel aantrekkelijker is. Maar daarna verdient ook het bijna vergeten Schouwen genoemd te worden, dat vooral dit jaar juist wegens die vergetelheid een streepje voor en bovendien minder als Walcheren gevaar van bommen verliezende vliegtuigen te duchten heeft.

Als eerste aantrekkelijkheid van het met Duiveland saamgegroeide Schouwen moet de oude hoofdstad be-Ooster-Schelde, Zierikzee, genoemd worden. Binnen eenige maanden hopen wij in de gelegenheid te zijn, u bij tal van zeer mooie afbeeldingen een en ander te vertellen van deze oude stad, die met haar kolossalen gothischen St. Laurens Monstertoren, haar drie middeleeuwsche poorten en enkele zéér oude gevels, waarbij de ook aanwezige trapjesgevels jeugdijg lijken, meer dan een andere stad van ons land doet terugdenken aan tijden lang vóór de opkomst en bloei van de Republiek der Zeven Provinciën. Dan is er verder het doode stedeke Brouwershaven, dat evenals het veel meer bekende Veere zijn sierlijk stadhuis en zijn geweldig groote kerk heeft. Tusschen deze twee steden Schuddebeurs, gehucht met een aantal buitenplaatsen, een boschrijk plekje te midden der begroeide bouwlanden en grazige weiden.

De afstand van Zierikzee of Brouwershaven tot de duinstreek langs de kronkelende wegen, is vrij aanzienlijk: 15 à 20 K.M. Hier en daar is het landschap van midden-Schouwen voor hem, die de groene Hollandsche weiden te veel heeft gezien, om nog voor hun schoon oog te hebben, ietwat eentonig, al bieden buitenissigheden, als de beton-zeeweringen aan de noordzijde van het eiland, en de „inlagen” aan de zuidzijde, waar het krioelt van de zeevogels — el dorado voor den vogelliefhebber — hier en daar afleiding. Daarom is het een des te gelukkiger gebeurtenis, dat thans Schouwen's duinstreek, van het grijze Zierikzee uit, per tram te bereiken is.

De duinstreek... „Het prachtige duinland van Schouwen, verlaten, onbekend”, zooals Henri Dekking in zijn aardig gidsje „Van de Rotte tot de Schelde” zegt. „Als metertijd alle bekend mooi kustland woelig is gemaakt door lawaaige, veel-geld-smijgende amusements-lui, bedorven door dwaze uitstapjes-menschen” — zal dit dezen zomer niet het geval zijn? — „ligt

hier een enorm terrein, waar zomerrust en buitengeluk inderdaad te vinden zijn. Dan zullen deze stille dorpjes bij het rijke duin, waarin telkens de verrassing is van groene boschpartijen en blauwe meertjes, kleine badplaatsen worden...". Langs de zoom der duinen loopt de mooie weg, de z.g.n. Hooge Zoom, die de vriendelijke duindorpen Renesse — met het gerestaureerd slot Moermont, eenmaal de geduchte burcht van de heeren van Renesse, welks beschrijving met afbeeldingen reeds voor plaatsing in „Buiten” gereed is, — Haamstede, met 't in dit nr. besproken kasteel, en Burgh, eveneens in dit nr. behandeld, met elkaar verbindt. „Nergens trof ik een duinlandschap aan van zoo'n woeste en indrukwekkend schoonheid als hier” schreef de heer Bins in „Buiten” van 4 Maart 1911.

Hij wees er toen tevens op, dat zelfs Schouvenaars hun duinen nauwelijks kennen: als zij naar het strand gaan, doen ze dit bij Renesse of Westerschouwen, waar de duinen het gemakkelijkst te bereiken, maar het minst mooi zijn. Nu is deze streek aan het wereldverkeer aangesloten, maar dat het in de een uur breede duinstrook achter Haamstede voorloopig niet van dagjesmensen zal krioelen, dat men er waarlijk buiten zal zijn, men kan er verzekerd van wezen.

Bezoekt dan, buiten-liefhebbers, dezen zomer de mooie streek, waar de namen Renesse, Haamstede en Westerschouwen terugvoeren naar lang voorbijge tijden van strijd; waar zelfs het water spreekt van een geweldige worsteling, waarin het hier meestal overwinnaar is gebleven; waar de zeevogels de „inlagen” tot een zeldzaam studieterrain voor den vogelliefhebber maken; bovenal, waar nog rust en kalmte van het buitenleven valt te genieten.

Moeten wij nog wijzen op de schaduwzijde van weinig „vreemdelingenverkeer”? Men heeft het natuurlijk reeds begrepen: het aantal gasten, dat er kan geborgen worden, zal voorloopig niet groot zijn en men moet er het eenvoudige voor lief nemen.

Maar die waarlijk buiten wil zijn, doet dit immers gaarne?
L.

BIJ HET EINDPUNT DER NIEUWE TRAMLIJN OP SCHOUWEN.

BURGH EN OMGEVING.

DE Rotterdamse Tramwegmaatschappij, die sedert 29 April 1900 een groot deel der gemeenten van Schouwen en Duiveland, tot Brouwershaven toe, aan haar net verbonden had, heeft met 1 April jl. het overblijvende Westelijk deel van Schouwen door eene tramlijn gemakkelijk toegankelijk gemaakt.

Dat aan de Noordzee grenzend gebied van Schouwen werd maar weinig door vreemdelingen bezocht, totdat in de laatste jaren enkele vereenigingen tot bevordering van vreemdelingen verkeer er de aandacht op vestigden. Daardoor uitgelokt kwam reeds menig reiziger kennis maken met het eigenaardige schoon dezer totnutoe afgelegene streek, welke Westelijke grens, een eenzaam strand, door de zee wordt bespoeld.

Een ontzagwekkende duingordel beschermt het achterliggende land, dat bij Renesse en Haamstede nog voor een groot deel met het groen van weiden en boomgewas bedekt is, maar ten Westen van Burgh een woest duinlandschap van een uur breedte vertoont.

Evenals de beide genoemde dorpen is ook Burgh van hooge oudheid, hoewel het eerst in 1229 in een grafelijken brief genoemd wordt.

De plaats is bijzonder bekoorlijk gelegen en omgeven door vele nieuwe en frisch uitzierende gebouwen aan boomrijke wegen. Bloembollenvelden vertoonen in het voorjaar hun kleurenpracht rondom Burgh en trekken daardoor vele bezoekers; en wanneer men tijd heeft om tusschen groene hagen en kopwilgen, boschjes en struikgewas, minder betreden paadjes langs te dolen, geven dikwijls doorkijkjes in verre duinlandschappen met grazige weiden een onbeschrijflijk arcadisch gezicht.

De bebouwde kom van Burgh, met een gordel van vruchtboomen, omsluit het ommuurde kerkhof, waar de 17de eeuwsche kerk zich verheft. Deze is sierlijk van uiterlijk en inwendig zeer bezienswaardig.

Toen de oude, aan O. L. Vrouwe gewijde en van onderscheidene altaren voorziene, kerk na de reformatie nog ongeveer eene eeuw dienst gedaan had, stortte zij door ouderdom in. De toenmalige ambachtsheer, Mr. Pieter de Huybert, raadpensionaris van Zeeland, deed haar toen in den tegenwoordigen vorm herbouwen. Op Maandag 25 Mei 1671 werd de eerste steen gelegd en in 1674 was zij voltooid.

Onder den slanken toren is door drie deuren de ingang tot de kerk. Boven de hoofdeur leest men: „Anno 1674” en „De waarheit moet uwen wech recht maken”. Boven de zijdeuren staat te lezen: „Geloof niet een ygelijken geest, maar beproeft de geesten of ze uyt Godt zijn”, en „Zalig zijn zij die Godts woort hooren en daernaer doen”.

In de kerk komende zien we aan het Oosteind de fraai besneden bank der ambachtsheeren, waarin eerst de familie de Huybert zetelde tot 1729 en toen, tengevolge van het huwelijk van Catharina Henrietta de Huybert (1710—1736) met Mr. Nicolaas van Hoorn (1703—1779), raad en burgemeester van Vlissingen, de familie van Hoorn, die den toenaam „van Burgh” aannam en later zich noemde van Westpalm van Hoorn van Burgh.

Aan weerszijden van deze bank vindt men een in den muur gemetseld grafmonument van zwart, wit en rood marmer vervaardigd. Het eene is gewijd aan de nagedachtenis van Mr. David de Huybert, heer van Burgh en Kraaienstein, meermalen burgemeester van Middelburg enz., (1659—1719), het andere is van Barbara Theodora van Willigen (1685—1719) de echtgenote van Mr. Pieter de Huybert, mede heer van Burgh en Kraaienstein. Beide grafmonumenten dragen de in den Franschen tijd afgebeitelde wit marmeren wapens der overledenen, terwijl de marmeren kwartierwapens in 1798 zijn verwijderd.

Boven de ambachtsheerenbank is een geschilderd raam, bevattende de wapens der stemhebbende steden van Zeeland, een geschenk der Staten van Zeeland uit de 17de eeuw. Tegen beschadiging aan de buitenzijde is het door lat- en vlechtwerk beveiligd.

In het Zuiderkruis der kerk staat de sierlijk gesneden eikenhouten predikstoel, nog lang voorzien geweest van zandlooper en koperen blaker. Er naast op den grond staat een groote met ijzer beslagen kist, die het jaartal 1692 draagt en kerkelijke bescheiden bevat. Achter en naast den predikstoel vindt men weer twee marmeren gedenkteekens met vergulde inschriften. Het eerste bevat het grafschrift op Mr. Pieter de Huybert (1622—1697), heer van Burgh en Kraaienstein, schepen, raad en thesaurier van Middelburg, secretaris der Staten van Zeeland, raadpensionaris van Zeeland (1664—1687), lid van den Raad van State (1687—1697), gezant naar Zweden, Polen, Brandenburg en Denemarken, gevolmachtigde naar den Vredehandel te Breda in 1667. Hij was de stichter dezer kerk, overleed te 's-Gravenhage 7 Januari 1697 en werd 18 Januari d. a. v. naar Burgh gebracht om daar begraven te worden. Deze grafombe, die de buste van den overledene in wit marmer bevat, heeft ook een uitvoerig opschrift in het Latijn. De acht mar-

Foto C. Steenberghe.

BIJ HET EINDPUNT DER NIEUWE TRAMLIJN OP SCHOUWEN.
OOSTZIJDE VAN DE KERK TE BURGH (GEBOUWD 1671—1674).

meren kwartierwapens: de Huybert, van der Lisse, Stavenisse, Boeye; Haeck, van Erp, Wesembeke en van Mansdale, zijn ook in 1798 verwijderd, maar bleven nog lang bewaard op de zolders van het slot Moermond. Het andere, eenvoudiger monument in den muur naast den predikstoel, is van Anna Maria Velters (1650—1670), de echtgenoot van Mr. Anthonie de Huybert, heer van Kruiningen.

Aan de andere zijde der kerk, in het Noorderkruis, recht tegenover den predikstoel, vindt men het prachtig grafmonument in wit, zwart en rood marmer van Jan de Huybert, heer van Everswaard, Noordgouwe, Burgh, Kraaienstein en Rengerskerke (1652—1701), luitenant-generaal der cavalerie, in tweede huwelijk verbonden met Catharina Cornelia de Huybert, wier portret en dat van haren echtgenoot in wit marmeren medaillons de tombe versieren. De acht kwartierwapens van beiden, in wit marmer gebeiteld, zijn eveneens in 1798 afgenomen. Onder het enkele jaren geleden tegen den torenmuur aangebracht orgel heeft men een fraai bewerkt ingang tot de kerk.

In den toren hangt eene in 1759 door Michael Everhard en Pieter van Belsen te Middelburg gegoten klok, en eene waarop vermeld staat: Nicolaas van Hoorn Heer van Burgh A° 1736 en driemaal diens wapen. Van den top van dezen hoogen toren heeft men een ver-rukkelijk gezicht over de schoone omgeving van Burgh.

In die omgeving vond men tot de dagen der reformatie het in 1459 gestichte klooster Leliëndale, de tot het eind der 18e eeuw aanzienlijke buitenplaats Molenberg en het in 1890 gesloopte zeer oude slot Kraaienstein, welk laatste gebouw nu een fraai landhuis is geworden.

Tot de gemeente Burgh behoort nog het gehucht Burghsluis met een haven-tje, waarbij in 1895 een lichtopstand is geplaatst ten dienste der scheepvaart.

Ten Zuidwesten van Burgh lag ook eenmaal het in de middeleeuwen bloeiende Westenschouwen, welks snel verval aanleiding heeft gegeven tot de bekende legende van de gevangen meermin, die, na te vergeefs door haar echtvriend opge-eischt te zijn, gewroken werd door het toeslikken der eens zoo voortreffelijke haven, zooals het volgende rijmpje uitdrukt:

Westenschouwen! 't zal

U rouwen,

Het ontrooven mijner vrouwe.

Westenschouwen zal vergaan,

Slechts de toren blijven staan.

De plaats verviel en in 1591 was de kerk niet meer dan een bouwval; de toren gaf als ruïne aan deze schoone landouw een romantisch aanzien. Hij werd echter in 1845 ten bate der gemeentekas van Burgh, waarmede Westenschouwen sedert 1816 vereenigd was, voor afbraak verkocht.

Het duin bij Westenschouwen is bijzonder hoog, maar een zeer gemakkelijke trap aan weerszijden maakt het beklimmen en het bezoek van het ruime strand tot een licht werk. Van den top van het duin, waar een bank staat, heeft men een prachtig uitzicht op land en zee.

Nog Westelijker en meer in zee uitstekende, lag ook eenmaal het dorp Clauskinderen, welke plaats met hare kerk in 1472 overstroomd, in 1511 opnieuw door het water bedekt en van toen af voor goed verlaten werd.

Van Burghsluis langs den Zuidelijken zeedijk van Schouwen gaande, komt men langs een eenzamen kerktoren, bekend als „de Plompe toren”, een overblijfsel van het eenmaal hier gestaan hebbende dorp Koudekerke, sedert lang door de baren verzwolgen. Zeer sterk van Zeeuwsche baksteen opgetrokken, dagteekent deze toren, die, van onder vierkant, een achtzijdig bovendeel heeft, met galmgaten doorbroken, vermoedelijk uit de 14e eeuw. Het dorp wordt voor het eerst in een stuk van 1313 vermeld.

Wie eenigszins met de eigenaardige toestanden van Zeeland bekend is, waar land door de wateren verzwolgen wordt en elders grond wordt ingedijkt, zal niets bevreemdends vinden in het feit dat hier dorpen ten prooi der wateren zijn geworden. Zoo vergingen behalve Clauskinderen, Westenschouwen en Koudekerke, nog andere plaatsjes aan Schouwens Zuidkust en waar

eenmaal Brieskerke, St. Jacobskerke, Zuidkerke, Simonskerke, Rengerskerke en Borrendamme lagen, golven nu de rustelooze baren der Ooster Schelde en wordt weer bevestigd wat eenmaal Schiller zei:

Denn die Elemente hassen
Das Gebild der Menschenhand!

Overneming verboden.

D. V.

BELGISCHE VLUCHTELINGEN IN EEN GRONINGSCH DORP.

ER is wel een zeer groote tegenstelling tusschen de stugge Groningers, die voor 't overgrootste deel even zwaar-op-de-hand zijn als de vette polderlanden waarop zij huizen en tusschen de luchtige, leutige Belgen, zelfs al zijn die afkomstig uit dat deel van België, waar de meer bezonkenen wonen onder hen, die zich met zooveel trots tot koning Albert's onderdanen rekenen. En daarom vond ik het interessant om eens te hooren, hoe het den Belgen verging, afkomstig uit de provincie Antwerpen, die ik al sinds eind October van 't vorig jaar gevestigd wist in een Groningsch kleidorp, dat met de plaatsen in 't land van de Leie en de Nethe geen enkele eigenschap gemeen heeft.

Ik Vond langs net geplaveide straten, die tusschen goed onderhouden, van welvaart en zin voor netheid getuigende huizen door voerden, mijn weg naar een steeg, die dood liep op een breede vaart en aan het einde waarvan men mij gezegd had dat de barak voor besmettelijke zieken was geplaatst, waarin als één groot gezin drie Belgische families onderdak gevonden hadden.

Op mijn geklop aan de deur van die barak, een keet, samengesteld uit ongeschilderde planken van zwaar hout, werd mij open gedaan door een reeds grijzenden Vlaming, met een blozend, vriendelijk gezicht, die mij tot binnen komen noodigde in een groot vertrek, dat tot gezamenlijke huiskamer diende en door een gordijn overlans in tweeën was gescheiden. Hij verzocht mij verder door te gaan, toen hij vernomen had dat ik kwam, om eens van hem en zijn makkers te hooren hoe 't hen beviel tusschen de vreemde menschen, zoo ver van hun geboorteland af, ging mij voor langs een paar tafels, waaraan drie vrouwen en veel kinderen zich nog te goed zaten te doen aan hun ochtendmaaltijd, hield dan een deur voor me open, waardoor ik toegang verkreeg tot een vertrek, dat tot gemeenschappelijke keuken bestemd was. Een groote kookkachel stond er te gloeien onder een reuzenketel vol water en boven

de aanrecht, van ruwe planken in elkaar geflikt, hingen tegen den wand enkele keukengeredschappen. Twee mannen waren er met veel water en groote dweilen bezig den vloer

te kuischen, terwijl een paar jongens, tegen de kozijnen van de buitendeur geleund, als opzichters fungeerden.

Zoo, daar had ik de drie gezinshoofden bij elkaar, lichtte hij in, hijzelf was kleermaker van zijn beroep, de oudste van 't tweetal, dat met zooveel ijver bezig was den vloer een Zaterdagse beurt te geven, was arbeider op een zinkfabriek en de jongste was smidsgezel. Hij en de smid waren afkomstig uit Lier, de zinkmaker uit Mariakerke. Maar hij zou mij nu maar aan hen overlaten, ze waren toch bijna klaar met hun gekuisch, zag hij wel, en dan hadden ze volop den tijd. Hijzelf had nog zooveel te doen — net een paar dagen tevoren was er weer een groote kist met kleeren aangekomen van dien bekenden meneer Rockefeller uit Amerika en nu kwam hij tijd te kort om alles pasklaar te maken voor de vrouwen en de kinderen — 't waren wel meest mooie, goed bruikbare dingen, die meneer Rockefeller gestuurd had, maar ze konden toch niet zóó maar alles aan gaan trekken.

Hij deed me over aan den smid, die zijn dweil voor mijn voeten gelegd had, opdat ik niet dadelijk weer hun helder geboenden vloer vuil zou loopen, ging dan met vluggen pas terug naar de algemeene huiskamer, waar zijn werktafel stond, voor een venster aan den waterkant.

Foto C. Steenbergh.

BIJ 'T EINDPUNT DER NIEUWE TRAMLIJN OP SCHOUWEN.
GRAFTOMBE IN DE KERK TE BURGH VOOR JAN DE HUYBERT,
HEER VAN BURGH ENZ., EN VAN ZIJN TWEDE ECHTGENOOTE
CATHARINA CORNELIA DE HUYBERT.

Foto C. Steenbergh.

BIJ HET EINDPUNT DER NIEUWE TRAMLIJN OP SCHOUWEN.
DE OVERGEBLEVEN, VERMOEDELIIK 14DE EEUWSCHE KERKTOREN VAN HET VER-
DRONKEN DORP KOUDEKERKE AAN DE ZUIDZIJDE VAN SCHOUWEN.

Links de bocht der Ooster-Schelde, eertijds land, waar vele bloeiende dorpen door het water zijn te gronde gegaan.

De smid, een breede, flinke kerel, kruiste zijn ruige, zwaar gespierde armen, die staken uit zijn omgekrulde boezeroensmouwen, over de frisch gewelfde borst, ging in leunende houding staan tegen den wand, om me eerst te verhalen van de ervaringen, die het stevigst in hem geworteld stonden: over 't bombardement van Lier; over hun vlucht naar Holland, hun tocht van Esschen naar Rotterdam en van Rotterdam naar Groningen; over zijn dertienjarig zoontje vooral, die Lier was uitgevlucht, toen er vlak bij zijn stiel door een bom een oude juffrouw in stukken was gereten en eerst lang nadat zij in Groningen waren, door een kennis over de Hollandsche grens was gevoerd en bij hem en zijn vrouw terug gebracht. Somber stond zijn gezicht, terwijl hij met radde woorden, aangedikt nu en dan door een krachtige armbeweging, zijn indrukken weergaf over wat de Duts hem en de zijnen had aangedaan. Dan, als 'k hem vroeg hoe 't hier met hen ging, op 't Groningsche land, waar ze nu al bijna vier maanden verblijf hielden, helderde zijn gelaat op, teekende zich dadelijk daarop af de dankbaarheid die in hem was over de behandeling, door hem ondervonden sinds hij 't land der verschrikking had verlaten. De reis van Rotterdam naar Groningen was nogal bezwaarlijk geweest, maar in Groningen, waar ze, eer ze naar de dorpen in de provincie gedirigeerd waren, gedurende een paar dagen met drie honderd man in de rijkschool verblijf hadden gehouden, waren ze hartelijk ontvangen en liefderijk behandeld. En over de ontvangst en de behandeling hier in 't dorp had hij niets dan lof. De barak — die nog nooit in functie was geweest als hospitaal voor besmettelijke zieken — was al van haar gewone plaats een eind buiten 't dorp, naar den vaartkant temidden der woningen over gebracht, toen zij aankwamen met het weinige wat ze hadden meegevoerd uit hun woonplaatsen. En van 't eerste oogenblik af hadden ze van alle zijden elken dag opnieuw alle mogelijke hulp en bijstand ontvangen, zoodat ze zich comfortabel hadden kunnen inrichten. Of ik maar eens wou komen kijken naar hun slaapgelegenheden, dan kon ik me dadelijk overtuigen dat het hen daar aan niets ontbrak. Hij ging me voor naar het woonvertrek, sloeg het gordijn ter zijde, dat de slaapgelegenheden daarvan scheidde. In lange rij stonden daar vele lededekanten, alle van dikke peluwen en warm beddegoed voorzien, opgesteld. 's Nachts scheidden ze met behulp van gordijnen hun slaapplaatsen in drie afdeelingen, zoodat ieder gezin als 't ware over een eigen slaapvertrek kon beschikken. 't Was heel wat geweest voor de menschen daar in de omgeving, om hen van genoeg beddegoed te voorzien, want er had nog al zooiets moeten zijn voor drie paren ouders met zeventien kinderen samen. Maar ze hadden toch in heel den winter geen enkelen nacht last van de kou gehad. En al waren de wanden van hun verblijfplaats niet zoo heel dik, ze hadden met hun grooten salamander ook in 't woonvertrek steeds een lekkere temperatuur kunnen onderhouden. Nadat hij mij had teruggevoerd naar de huiskamer, waar aan een der tafels zijn vrouw met haar kinderen zat, noodigde hij mij om te gaan zitten, vertelde dan van de moeite, die ze steeds nog hadden om met de Groningers te praten. Die spraken hun volkstaal en zij konden zich ook moeilijk anders uitdrukken dan in 't Vlaamsch, maar ze wisten van weerskanten dat ze 't goed met elkaar voor hadden en dat was de hoofdzaak. En de kinderen schoten ook goed op met de jonge Groningers daar in 't dorp en op de bijzondere katholieke school, op ongeveer anderhalf uur gaans afstand gelegen, waar ze onderwijs ontvingen. 't Was wel wat lastig, vooral in den wintertijd, want 's morgens om half acht moesten ze al vertrekken met de tram en 's middags om vijf uur konden ze eerst terug zijn. Maar de pastoor over de parochie, waaronder ze nu tijdelijk behoorden, had zoo aangedrongen op geregelden schoolgang, dat ze niet hadden mogen weigeren, temeer niet waar hij uit eigen zak het tramvervoer bekostigde. En 't was voor de vrouwen ook wel ge-

makkelijk en rustig, dat de kinderen overdag de deur uit waren. Ze mochten tóch wel wat rust hebben — zijn vrouw vooral, die zooveel geleden had onder de afwezigheid van haar jongen. Hij keek medelijdend naar haar gezicht, waarin het lijden en de zorg van de laatste maanden diepe sporen hadden gegroefd, maar de trek van weemoed, die er om haar mond lag, terwijl ze stil voor zich heen kijkend aan haar verstelwerk bleef, maakte plaats voor een uitdrukking van welgestemdheid, toen zij mij begon te vertellen over alles wat er voor hen gedaan was door die goede Groningers. Allen waren even hartelijk en voorkomend geweest en vooral den hoofdonderwijzer van de openbare school zou ze, zoolang ze leefde, dankbaar blijven voor de moeite, die hij gedaan had om te maken dat zij haar achtergebleven kind terug had gekregen. Niets was hem te veel geweest en zonder zijn bemoeiingen zou ze nu nog steeds in die beklemmende onzekerheid zitten, waardoor ze in 't begin na hun uittocht uit Lier zoo geleden had. Maar nu durfde ze 't leven weer aan — haar man had ze behouden en haar kinderen waren ook weer alle vijf om haar. Dat was de hoofdzaak, voor haar zoowel als voor de beide andere vrouwen, die met haar mans en haar kinderen nu al ruim drie maanden onder 't zelfde dak woonden. 't Had haar eerst niet erg geleden, dezelfde woning met nog twee andere gezinnen te moeten deelen, maar 't was best gegaan tot nu toe en nu ze eenmaal goed aan elkaar gewend waren, had ze voor de toekomst ook weinig zorg meer. Alles wat ze aan voedsel noodig

Foto C. Steenbergh.

BIJ HET EINDPUNT DER NIEUWE TRAMLIJN
OP SCHOUWEN.
DE KERK TE BURGH, ZUIDZIJDE.

hadden, sloegen ze voor gezamenlijke rekening in en om de week losten zij en de twee andere vrouwen elkaar af voor de bereiding van 't middagmaal. Dat middagmaal konden ze wel niet zo smakelijk bereiden als ze 't thuis, in Lier, altijd gewoon waren geweest, want aan groenten was haast niet te komen. De menschen hier in Groningen aten nu eenmaal geen groenten. Als ze petatten met een stuk spek op tafel kregen te middag of een pot erwtensoep met een varkenspoot, hadden ze genoeg. En dat was voor hen, die steeds gewoon geweest waren om bij hun middagmaal tegen billijken prijs groenten te kunnen eten, in 't begin wel een bezwaar geweest. Maar ze aten nu petatten met spek als iedere Groninger boerenarbeider en ze waren er allen al zoo goed aan gewend, dat ze best hun middagmaal ermee konden doen. Maar met het Groningsche brood hadden ze steeds nog last — 't gezuurde roggebrood, dat daar het algemeene volksvoedsel is, lag hun te zwaar in de maag en 't bakken van tarwebrood ging de bakkers daar maar matig af. Alles wat ze af leverden was klef en slecht doorbakken. Daarom hadden ze al erover gedacht om zelf een bakhuisje te bouwen en dan voor gezamenlijke rekening brood te bakken naar Vlaamsch gebruik, maar ze hadden er, daar midden in 't dorp, van af moeten zien met 't oog op brandgevaar voor de belendende perceelen. Daarom zouden ze 't maar blijven volhouden bij het gezuurde Groningsche roggebrood. Ze geraakten er natuurlijk met elken dag beter aan gewend en ze waren er in ieder geval zoo zuinig mee als ze konden. Ze zouden niet doen zooals die vluchtelingen in Middelburg, waarover ze in een gazet gelezen hadden, die 't hun toebedeelde bruinbrood hadden verstopt en laten beschimmelen. 't Was zoo jammer dat hier in 't Olland, waar zooveel voor hen gedaan was, zoo werd gehandeld. Maar zoo waren er gelukkig maar enkelen onder hen — dat waren bootwerkers-families uit Antwerpen of zoo iets, in ieder geval menschen zonder fatsoen. De burgemeester hier behoefde zich er niet bezorgd over te maken, dat zij zich ooit aan dergelijke verkeerde handelingen zouden bezondigen. 't Zou een bewijs van ondankbaarheid zijn en ze waren immers zoo ontzettend dankbaar voor alles wat ze genoten hadden en nog dagelijks genoten. En als ze over een paar maanden weer terug konden keeren naar hun woning in Lier, zouden ze zeker elken dag al de ondervonden weldaden gedenken.

„Denkt ge over een paar maanden al terug te gaan?” vroeg ik, in de veronderstelling, dat ze 't zouden wagen zich weer in 't nog door vreemdelingen bezette vaderland te vestigen. Maar mijn veronderstelling bleek verkeerd — over een paar maanden zouden de Dutsen hun land wel ont-ruimd hebben, dachten ze. Hij kreeg er daar aan de Yser en in de buurt van Yperen en Nieuwpoort immers steeds van langs, volgens de gazetten, die ze zoo nu en dan ter lezing kregen.

„En als de Duts weg is en onzen keunink Albert moak zienen intocht in Brussel, dan moet ge komen zien meniere”, riep de smid met vuur in zijn oogen, terwijl hij opstond om mij uit te laten, „dat zal schoon zin!”

Op warmen toon vertelde hij mij van de heldendaden, door hun koning bedreven, terwijl hij mij geleidde naar den uitgang, waar al de anderen gegroep stonden rond een pas weer aangekomen kist vol kleeren, om zich te verlustigen in al het mooie dat daaruit werd opgediept: boa's van echt bont, vele paren splinternieuwe kousen, flinke, weinig gedragen winterjassen en warm ondergoed voor personen van elken leeftijd.

„Er is weer zoo wat te doen, meniere”, zei de kleermaker glunderend, terwijl hij de buitendeur voor mij open hield. Maar hij was niet bang voor wat werk. Vroeger op zijn stiel was 't ook dikwijls poot aan spelen geweest, en hier werkte hij met veel meer ambitie dan hij nog ooit gedaan had. 't Was zijn plicht tegenover de schenkers van al dat moois, om ervan te maken, wat hij kon.

'k Nam met een handdruk afscheid van hem en van den smid en wandelde door 't nette Groningsche dorp terug naar 't station, in 't prettig aandoende bewustzijn, dat daar in 't hooge Noorden van 't land tusschen Vlamingen en Groningers een gevoel van wederkerige sympathie is ontstaan, die zonder twijfel in de harten van beide partijen levend zal blijven, lang nadat de tre-bele tijden van tegenwoordig weer tot het verleden zullen be-hooren.

R.

Een prachtige Serre-Varen.

NEPHROLEPIS TODEOÏDES.

DE Varens behooren ongetwijfeld tot de kamer- en serreplanten, die het meest gezocht worden, niettegenstaande zij aan de bezitters altijd weer de meeste zorg baren.

Er zijn dan ook slechts weinig soorten, die het in een kamer langen tijd goed uithouden. Hoe dikwijls wordt het niet met *Adiantum's*, de vooral door Indische dames zoo geliefde Chevelures, beproefd en steeds loopen al deze proeven weder op mislukkingen uit. Een hoogst enkele keer ziet men hier of daar wel eens een prachtige *Adiantum* staan, die dan als voorbeeld wordt aangehaald, dat het toch goede kamerplanten zijn, doch vergeten wordt dan, dat dit een uitzondering is, die den regel bevestigt.

In de latere jaren is er echter een varengeslacht in den handel gebracht, welks soorten zoo al niet in de kamer, dan toch zeker in een serre uitstekend te kweeken zijn. Dit is het geslacht *Nephrolepis*.

De oorspronkelijke soort, waaruit al de prachtige verscheidenheden gewonnen zijn, is de *Nephrolepis exaltata*, een Varen met lange loofbladeren, die enkel gevind zijn. Zij was een gewillige groeier, wat de Amerikaansche kweekers aanleiding gaf zich op haar kultuur te gaan toeleggen. Lang duurde het toen niet meer

of de *Nephrolepis bostoniensis* werd in den handel gebracht, die vrij lange, dubbel gevinde loofbladeren droeg; een volgend jaar kwam de *Neph. Piersonii*, een kloeke verscheidenheid met onregelmatig dubbel gevinde bladeren en deze werd weer opgevolgd door de *Neph. Whitmannii*, en de *Neph. magnifica* en deze ten slotte door de *Neph. todeoïdes*. Deze laatste is, zooals de afbeelding laat zien, gedrongen van groei, zij heeft breede, zeer fijn verdeelde, licht groene bladeren en een bijzonder sierlijk voorkomen.

Een groote verdienste van al de latere variëteiten is, dat zij veel sterker zijn, dan de meeste soorten en daardoor voor serrekultuur bijzonder geschikt zijn. Wij hebben er exemplaren van gezien, die uit kleine planten, in een serre opgekweekt, een aanzienlijke afmeting verkregen; het hierbij afgebeeld exemplaar werd eveneens in een serre op deze wijze grootgebracht.

Wil men zoo'n *Nephrolepis* mooi zien groeien, dan moet zij goed licht, doch nooit in de zon staan. Met het gieten mag men, wanneer zij goed groeit, vooral des zomers, niet te spaarzaam zijn, doch men moet toezien, dat de bladeren, niet te lang vochtig blijven, daar die spoedig bruin worden en gaan schimmelen. Bij helder warm weer kan het geen kwaad de bladeren één paar keer per dag met een

rafrachiseur nat te spuiten.

Is de plant zoo groot geworden, dat het noodig blijkt, haar te verpotten, dan doet men het verstandigst dit bij een bloemist te laten doen, zij verlangt toch een behoorlijk voedzamen, doch lichten grond, die een liefhebber in den regel niet bezit; ook moet de pot goed gedraineerd en de aarde flink aangedrukt worden.

Het best groeien de *Nephrolepis* in een serre, die met een verwarmde kamer in verbinding staat, zoodat zij de kamerwarmte hebben zonder aan de uitstraling van de kachel te zijn blootgesteld. Zij verlangen een temperatuur van om en bij de 60° Fahr., staan zij te koud, dan loopt men kans, dat de bladeren inwendig gaan smeulen en de planten daardoor haar frisch voorkomen verliezen; een te lage temperatuur verdragen zij niet; ook voor kamerstof zijn zij vrij gevoelig.

Behandelt men deze Varen met een weinig zorg, dan beloonen zij die door een flinken groei en men zal veel plezier van haar hebben.

E. Th. W.

VERBETERING.

In het gedicht *Griekenland* op bladz. 175 van ons vorige nummer zijn tot onzen spijt eenige drukfouten blijven staan; de eenige zinstorende wordt gevonden in regel 15 van beneden; men leze daar inplaats van lauries: laurier.

EEN PRACHTIGE SERREVAREN.
NEPHROLEPIS TODEOÏDES.